A TÁRSADALMI REND MEGÚJÍTÁSA

QUADRAGESIMO ANNO:
XI. PIUS PÁPA
SZOCIÁLIS KÖRLEVELE

Ismerteti a MAJLÁTH-KÖR, a kat. főiskolások Szakosztályának szociális csoportja

„Úgy a tőke munka nélkül, mint a munka tőke nélkül fenn nem állhat. Hamis volna ezért akár a tőkének, akár a munkának tulajdonítani azt, amit együttesen termeltek; s tökéletesen igazságtalan, ha az eredményt az egyik fél a másik közreműködésének tagadásával egyedül magának igényli" (Quadragesimo Anno).

Tőke és munka

A Majláth-Kör évi munkatervében

a legfontosabb gyakorlati célkitűzés, hogy kiépitse a falusi ifjúsági egyesületekkel a közvetlenebb kapcsolatokat és az egységes működés előfeltételeit megteremtse. A kör egy kisebb csoportja a karácsonyi ünnepek és Vizkereszt közötti időben Alcsik több községét bejárta ezzel a céllal. Az öreg cserkészek pedig téli táborozásuk idejét szintén felhasználták Kolozsvár környékén a néppel való találkozásra.

Találkoztak a tanuló fiatalok és a dolgozó nép. S amikor kezet fogtak és nyiltan egymás szemébe néztek, a kézfogásban az egyvér akaratos üteme lüktetett, a szemek mélyült-mélyéből ugyanaz a fény villant fel: a mult küzdelmeiben, az apák végtelen sorain keresztül edződött dac s a jelennek és jövőnek gyürköző merész akarat.

A tanuló fiatalok tanulni mentek a faluba és tanultak is. Látták, hogy a falu lelkesedik most is, mikor a mindennapiját keservesebb erőfeszitéssel szerzi, mint szerezte eddig. Látták, hogy amig a város tehetetlen, reményét vesztett s folyton csak riasztó kérdésekkel kérdez, a falu bizik. Fölötte a viharok mindig vadszilajon zugtak és verték. Megszokta és birja. A viharos égalj feszült nyomását ismeri. Tudja, hogy a látóhatár ki fog nyilni.

Látták, hogy a falu magyar azzal a szüz magyarsággal, amelyet ősei Keletről hoztak s apái eddig osztatlanul, acélos jellegében töretlenül, csorba nélkül megtartottak. Nem forog szélkakas gyanánt apró hasznok, egyéni előnyt hajtó csalfa szelek hirére majd Moszkva, majd más idegen irányok felé. Bérencek jönnek-mennek, felbujtók akadnak, ezer igéret csábitását lopják-lobogtatják feléje, de a tett idején csendes hallgatagon nem tud más lenni csak: magyar.

Látták, hogy a falu kereszténysége magyarságával egyidős és egyerős. Azt is századok edzették bele: ma a lényegéhez tartozik. S a más szándéku irásokból ösztönösen csak azt érzi, hogy nagy gazemberségek szabadulhattak el s készülődnek a világban.

A tanuló ifjuság a népnél ezt látta és ezt tanulta. S azzal jött haza, hogy a falu véréből szakadt vezetőket szivesen lát az élen, de elvárja, hogy ne zsúrfiuk, ne alkalmi demagógok, ne fizetett, megmaszlagolt, betanult mondókáju, mesterségesen tenyésztett népmentők, ne hordók tetejéről megszokott sarlatánok legyenek, hanem őszintén, haszonlesés nélkül álljanak mellette. Érezzenek vele. A fájdalma fájjon nekik is. Az érdekei legyenek az ők érdekeik is. S *a segitésére új uri huncutságok helyett a magyar-keresztény hagyományok meggyőződésével és tiszteletével közeledjenek.*

TŐKE ÉS MUNKA.

Ez a szakasz és a következő (Proletárok megváltása) még a tágabb értelemben vett magántulajdon-kérdést tárgyalja. A magántulajdon és magántulajdonjog védelmének a tárgyalásánál felvetődött több nehézség itt tisztázódik.

A magántulajdon a társadalmi berendezkedésnek egyik fontos tényezője. S ha megvizsgáljuk azt a szerepet, amelyet most játszik a társadalomban és összehasonlitjuk azzal a szereppel, amelyet a középkori feudális rendben játszott, azt kell mondanunk, hogy a magántulajdon korunkban nagy elváltozásokat mutat fel. Ezért a kérdés helyes elbirálásához feltétlenül szükséges annak a megállapitása, hogy tulajdonképpen *mi* változott. Marx és követői azt állitják, hogy a magántulajdon változott meg, átvette a tőke szerepét, leigázta az embert s a magántulajdonnak ez a zsarnoki szerepe csak úgy szüntethető meg, ha kivéve a magántőkések (birtokosok) kezéből, átmegy a társadalom (az állam) kezelésébe, vagyis ha a magántulajdon intézményét megszüntetjük. Mi ezzel szemben azt mondjuk, hogy *nem a magántulajdon, hanem annak a szerepe változott meg s az is azért, mert az embereknek a társadalomról alkotott felfogásában állottak elő gyökeres eltolódások, melyek lassanként összetörték a társadalmi rend természetes kereteit is.* A helyes társadalmi rend mindig meg tudja tartani a magántulajdont természetes korlátai között, de annak szerepe a társadalmi életben szóhoz jutó többi tényezők kölcsönhatásától is függ s ha ezek változnak, megváltoztatják, feltétlenül befolyásolják a magántulajdon társadalmi magatartását is.

Mindenesetre tény a magántulajdon társadalmi szerepének az a változása, melyre talán először élesen a szociálizmus világított rá. S ha a kifejezéseket helyesen értelmezzük, lehet ezt a változást *„feudális magántulajdon“* és *„kapitálista magántulajdon“* kifejezésekkel is jelölni. De tisztában kell lennünk azzal, hogy ez nem a magántulajdonnak két különböző fajtáját, hanem inkább *a magántulajdonnak két különböző, a középkori feudális és a mostani úgynevezett kapitálista szerepét jelenti.*

A körlevél nem adja a kapitálista gazdálkodásnak iskolás fogalommeghatározását. Egyszerűen megmondja, hogy

„úgy a tőke munka nélkül, mint a munka tőke nélkül fenn nem állhat.“

Arról a gazdasági formáról tárgyal tehát, amelyben a tőke és a munka, mint döntő tényezők és a gazdasági élet hordozói együtt szerepelnek, illetve amelyben a munka és a termelő eszközök

szétválasztva állanak előttünk s éppen ennek következtében az *egyik részről a dologi termelőeszközök (a tőke), másik részről pedig a személyi termelő tényező (a munka) szerepel és kapcsolódik össze egy közös gazdasági teljesitmény véghezvitelére.*

Azonnal világos, hogy a magántulajdonnak milyen jelentős társadalmi szerepe van egy olyan társadalmi berendezkedésben, mely ezen a kettéosztottságon épül fel. Míg a magántulajdon és munka egy kézben vannak, egymáshoz való kölcsönös viszonyuk magától rendeződik. Ebben az esetben nem probléma, hogy a dologi termelőeszközöknek és a személyes termelő tényezőnek, a munkának közös hatásából létrejött gazdasági eredmény kihez tartozik. Pl. mig a földműves a saját földjét egyedül vagy a családjával műveli, nem töri a fejét azon, hogy a termény melyik része és mennyiben köszönhető a földnek s mennyiben a kifejtett munkának.

A helyzet azonban lényegesen más, ha a munkát és a termelő eszközöket különböző személyek vagy csoportok birtokolják és szolgáltatják. Itt már szükséges a kölcsönös viszonynak minden irányú rendezése, *mert a magántulajdonnak az ember fölött megszerzett és gyakorolt zsarnoki szerepe éppen arra a tényre vezethető vissza, hogy a magántulajdon a mostani gazdasági életben olyan módon és mértékben vált jövedelmi forrássá, hogy azoknak, akik tulajdonnal nem rendelkeznek, fel kell ajánlaniok munkaerejüket a termelőeszközök birtokosainak, hogy legalább így közvetett jövedelemhez jussanak és megélhessenek.*

A munkának és tőkének a problémáit úgy a liberális közgazdaságtan, mint a szociálista tanítás veszedelmes irányba terelte. A hamis beállítás *Smith Ádám* és még inkább *Ricardo* munkaérték-elméletével kezdődik. Marx tulajdonképpen csak ezt vette át és a maga céljának megfelelően alkalmazta. Sokan még *XIII. Leó* egyik kitételét is: *„a dolgozók munkájából származik az államok gazdagsága“,* erre a tanításra akarták visszavezetni. A pápa azonban nem mondott mást, mint azt a magától értetődő és természetes igazságot, amit XI. Pius az idézett mondattal kapcsolatban még hangsúlyosabban így fogalmaz meg:

> **„Saját szemeinkkel láthatjuk, miként nőnek ki az emberiség vagyonát alkotó nagy értékek a munkások kezeiből, amelyek vagy pusztán vagy szerszámokkal és gépekkel termelő erejöket kifejtik.“**

Az emberiség vagyonát alkotó nagy értékek tehát a munkások kezeiből nőnek ki. Az emberi munka produktív gépek nélkül is. Gépekkel és szerszámokkal felszerelve a produktivitása természetesen hatékonyabb, mintegy megsokszorozódik. De mindjárt hozzáteszi, hogy *nemcsak a testi munka produktív, hanem legalább olyan mértékben az a szellemi is:*

„Köztudomású, hogy minden nép a szegénységből és nyomoruságból a magasabb és boldogabb sorsba összes tagjainak vállvetett munkája folytán emelkedett. Egyesek a munkát vezetik, mások végzik.“

Ha egy nép a jólét fokára akar eljutni, erre a célra minden rendelkezésére álló fizikai és szellemi erőt össze kell fognia. Minden ember előtt, aki a világot és az életet látó szemekkel nézi, világos, hogy szükség van azokra is, akik a „munkát vezetik“. Verejték, fáradság és az erők megfeszitése nélkül nincs eredmény, s a jóléthez egy nép sem juthat el munka nélkül.

De nem minden érték származik kizárólag a munkából. Munka dologi termelőeszközök nélkül el sem képzelhető, csak a levegőben eltűnő üres mozdulat volna, de nem gazdasági termelés. A munka mindig *valamin* történik, a megmunkáláshoz mindig valami *tárgy* szükséges; azonkivül minden munka *valaminek a segitségével* vihető végbe, vagyis a tárgyon kivül szükséges a *szerszám,* legyen az gép, vagy legyenek azok természeti erők, melyekkel a munka termel. A népek jólétét csak a munka teremtheti meg, de előfeltétele, hogy meglegyenek az u. n. természeti erők és kincsek:

„Hiszen mi egyéb a munka mint a szellemi és testi erőket a természeti kincseken vagy azok segitségével müködésbe hozni és gyakorolni.“

A munkának és a munkaérték-elméletnek ezek a kérdései azért függnek össze a magántulajdon kérdésével, mert

„a természeti törvény, amelyben Isten akarata nyilvánul, bizonyos rendet követel meg a természeti adottságoknak termelő célokra való felhasználása terén. Ennek a rendnek előföltétele, hogy minden dolognak meglegyen a maga tulajdonosa, vagyis a magántulajdon intézménye“.

A tőke és munka egymásraútaltsága.

A magántulajdonnak jut tehát a feladat, hogy a természeti erőknek és kincseknek a munka útján való használatába rendet vigyen be. Ez alkalmazása annak a korábban felállított általános alaptételnek, hogy a földi javak az egész emberiség ellátására vannak és ez a cél egészségesen csak a magántulajdon intézményével valósítható meg. A legegyszerűbb rend természetesen az

volna, hogy mindenkinek legyen magántulajdona és azt maga is dolgozza meg. Magántulajdonhoz-juttatás a körlevél társadalmi célkitüzése is, de elviselhetetlen korlátozás és a társadalmi életben teljesen lehetetlen volna az, hogy mindenki csak a saját dolgaival foglalkozzék és munkát csak a sajátján fejthessen ki. Előáll szükségszerüen a tőke és munka szóbanforgó viszonya:

„mikor valaki nem a saját tulajdonán dolgozik, akkor másnak a munkája másnak a vagyontárgyával társul. Egyik rész sem megy semmire a másik nélkül.“

A tőkének és a munkának ezt a meglévő viszonyát kell a magántulajdonnak rendeznie. *A tőke és munka egymásra vannak utalva. A kettő együttműködéséből származó eredmény nem tulajdonitható külön az egyiknek, vagy külön a másiknak.* A termelésnek ez a két tényezője a létrehozott eredményben nem egész, hanem rész-tényező.

„Hamis volna azért, akár a tőkének, akár a munkának tulajdonitani azt, amit együttesen termeltek; s tökéletesen igazságtalan, ha az eredményt az egyik fél a másik közremüködésének tagadásával egyedül magának igényli.“

A tőke igazságtalan igényei.

A körlevél első helyen a tőke igazságtalan igényeit veszi vizsgálat alá és azokat nyers valóságukban bemutatja, elsősorban azért, mert nem elméleti igények voltak, hanem a gazdasági életben messzemenően megvalósultak. Ezeket az égbekiáltó visszaéléseket, melyeket a liberális burzsoázia a klasszikus gazdasági liberálizmus elméletéből levezetett és szentesitett s amelyek ellen a szociálista munkásság ugyancsak elméleti és erőszakos politikai forradalom útján küzdött, a pápa nem hallgathatja el és nem is szépítheti.

„Bizony sokáig túl sokat vett el magának tőke. A termelt javakat, a jövedelmet a tőke igényelte magának s a munkásnak alig hagyott eleget erőinek pótlására és helyreállitására.“

A tőke sokat igényelt magának. Természetesen nem foglalta le a termelés egész nyers hozamát, hisz akkor a munkás éhen halt volna. Még ahol brutálisan lépett fel, ott is hagyott körülbelül annyit a munkásnak, amennyit a rabszolgatartó hagyni szokott rabszolgájának, azaz *„alig eleget erőinek pótlására és helyre-*

állitására". Azt kell mondanunk, hogy sokszor *inkább üzemgazdasági szempontok kényszeritették arra, hogy legalább azt az áldozatot, amit a gépek fütésénél a fütőanyag szolgáltatása jelent, meghozza a munkás munkaerejének a megtartásáért.* Nem tekintve a munkás emberi méltóságát, pusztán a tiszta haszon érdekében a termelés nyers hozamából ezt, mint kiadást le kellett ütnie.

De ugyanennek a nyers üzleti számításnak az alapján a tőke kénytelen volt még tovább is elmenni. A valóságban nem elég a munkás elhasznált erőit csak pótolni, a munkás nem él örökké, helyére új erőknek kell jönniök. Igaz, hogy sokszor a tőke a munkáserőknek ezt a pótlását ingyen és bérmentve kapta. *Évtizedekig a falu fiatalsága életének és erőinek teljében vonult be a városokba és ipartelepekre s a tőkének minden befektetés nélkül hullott az ölébe.* De ez csak átmeneti jelenség volt s a tőkének végül is kellett számolnia azzal, hogy a pusztuló emberanyag helyettesitését finanszirozza. Marxista frazeológiával: ha a munkaerő kizsákmányolására épitett profit-üzlet tartós akar lenni, akkor az utánpótlás nevelésének költségeivel számolnia kell, különben egy szép napon elfogy a kizsákmányolásra szánt anyag. Vagyis a tőke és a munka nyers hozamából tiszta haszonként azt lehetett elkönyvelni, ami a munkaerő fenntartására és utánpótlására elengedhetetlenül szükséges kiadások levonásával a tőkének megmaradt.

Ezt az engedményt a tőke a munkásnak meg is tette, *de végeredményben csak saját jól felfogott önző érdekének parancsszavára.* Ezen kivül *„bizony sokáig túlsokat vett el magának".* És *elméletet is csinált hozzá, hogy ennek így kell lenni. Ricardo* bérelméletével és később *Lassalle* u. n. vas-bértörvényével igazolta a kizsákmányolást:

> **„Valami állitólagos ellenállhatatlan gazdasági természettörvény nevében hangoztatták, hogy a tőkehalmozás csak a tőkésnél történhetik és a munkás állandóan az ő szűkös és nyomoruságos helyzetére van kárhoztatva"**

A munkás kihasználására beállitott önzést így próbálták szentesiteni. Gazdasági természettörvénynek mondták azt, hogy a bér mindig csak a létminimum határán mozoghat s viszont a tőkehalmozás csak a tőkésnél lehetséges és sohasem a termelőeszközöket nélkülöző bérmunkásnál. *A liberális kapitálista tanítás „természettudományi alapon" így akarta igazolni a kegyetlenséget. Azt tanitotta, hogy az egész termelési és gazdálkodási folyamat független az embertől, tehát igazságtalanságaiért sem az ember, sem a tőke nem felelős, mert ami a termelésben, árucsereforgalomban és a javak megoszlása terén történik, az az ember szabadakaratától független, öntörvényű történés.*

„A gyakorlat természetesen nem egyezett mindig és mindenütt a liberálizmus elméletével, amelyet általában Manchester-ről neveztek el, azonban tagadni nem lehet, hogy a gazdasági és szociális intézmények ilyenféle hajlamokat árultak el.“

Ricardo bérelmélete, *Lassalle* vasbértörvénye elméleti kihegyezése annak, ami a valóságban történt, de a gyakorlat tényleg ritkán jut el az elmélet legvégső következtetéseig. Az igazságnak megfelelő, hogy ezek az elméletek sem mentek át az életbe 100%-san, azonban tagadni nem lehet, hogy *a gyakorlat az elmélettől nem távolodni, hanem ahhoz közeledni akart.* Az individuálisztikus társadalmi rend, illetve rendetlenség letagadhatatlanul ezt a hajlamot mutatta fel mindig. Nem csoda, hogy ez ellen erős mozgalom indult és hevesen támadták azt a társadalmi-rendet, mely ezeknek a jogtalan követeléseknek és igazságtalanságoknak helyet adott, elsősorban azok,

„akik természetes vágyakozásukat a jobb sors után megcsalva látták általuk.“

A munka jogtalan követelései.

Elsősorban a jogaiban megröviditett munkásság tiltakozott az igazságtalanságok ellen. Az értelmiségi osztályból is szövetségesei támadtak s ezek a munkásságot jogainak a védelmében elméleti fegyverekkel támogatták. A klasszikus liberális bérelmélettel, melyet apostolai „természettörvényből“ levezetettnek hirdettek, egy *hamis erkölcsi törvényt és erre alapított elméletet szegeztek szembe.* A kapitálizmus részéről hirdetett könyörtelen természettörvény megdöntésére elméletüket, hogy hatásosabb legyen az erkölcsi törvény méltóságába öltöztették.

Tartalma szerint ez mindenben az ellentéte és tagadása annak, amit a tőke gyakorolt.

„Az állitólagos gazdasági természettörvénnyel szembeszegeztek egy légből kapott erkölcsi törvényt, amely szerint a termelés egész eredménye és a jövedelmek — kivéve a tőke fenntartására és fölújitására szükséges összegeket — jogosan a munkásokat illetnék.“

A tőke a munkás életének fenntartásához és esetlegesen még a munkásság utánpótlásához épen szükséges kiadásokat vál-

lalta csak, a termelés hozamának többi részét kiméletlenül megtartotta magának. A munkásság jogainak visszaszerzésére és védelmére megfogalmazott „erkölcsi törvény“, illetve az abból levezetett elmélet viszont hivatkozva a gazdasági szükségszerűségre a munka hozamából hajlandó volt leadni annyit, amennyi a tőke fenntartásához szükséges és elégséges, a többit azonban maradék nélkül a munkásságnak követelte. Nem tagadja tehát egyszerüen a tőkének minden jogát, hanem számol a termelési folyamat minden jelenségével és mozzanatával s ezért mondja a körlevél:

„Ez a tétel tetszetősebb, mint némely szocialistáknak az a követelése, hogy a termelőeszközöket államosítani vagy szociálizálni kell, s éppen azért veszedelmesebb és a gyanutlanok megtévesztésére alkalmasabb.“

És pedig azért, *mert ezt a végeredményben a marxista munkaértékelméletből levezetett tanitást magukévá tették olyanok is, akik a marxi szociálizmushoz nyiltan soha nem csatlakoztak volna.* A körlevél ezzel szemben is állást foglal, habár tudja, hogy sokan a fejüket rosszalólag fogják csóválni, de a népszerűség kedvéért az igazság nyílt megmondása elől nem térhet ki. Nem ismeri el, hogy az így felállitott tétel alapján és magyarázata szerint a „termelés egész eredménye és a jövedelmek“ csak a munkásokat illetik meg egészen.“

A két részesedő fél közt a helyes elosztás vezérelve.

A két fél: a tőke és a munka hamis elméletekkel igyekeztek jogos vagy jogtalan igényeiket megvédeni, ahelyett, hogy az igazság alapján a békés megegyezést keresték volna.

„Meg kellett volna fontolniok Elődünknek bölcs szavait: „Bár a magánosok közt elosztva mégsem szűnik meg a föld mindenkinek hasznára lenni.“

A magántulajdon intézménye mellett is változatlanul fennáll a javaknak az a rendeltetése, hogy mindenkinek hasznára legyenek. Az előző fejezetben fejtettük ki, hogy ez a cél épen a magántulajdonon keresztül valósitható meg a legbiztosabban. Természetesen szükséges bizonyos nézőpontok s közöttük elsősorban a tőke és a munka együttdolgozásából származó javak helyes elosztásának a figyelembevétele. *Olyan osztozkodás, amelynél az egyik társadalmi csoport vág zsebre mindent s a másik nem kap semmit, meghiusitja a javak igaz rendeltetését és ezenkivül csak a társadalmi rend állandó zavarát idézi fel.*

„Nem akármilyen fölosztása a vagyonnak és a gazdaságnak alkalmas az Istentől megszabott cél valamelyes vagy éppen tökéletes elérésére.“

Ennek a megállapitásnak külön jelentősége van, mert nem a termelés jövőbeli hozamának, hanem a most kézben lévő javaknak elosztását emliti. És nyomban hozzá füzi:

„Ugyanezért a gazdasági és szociális haladás nyomán folyton szaporodó vagyont az egyes emberek és osztályok közt úgy kell elosztani, hogy a Leó által emlitett általános haszon megóvassék, vagy más szavakkal, az emberi társadalom közjava kárt ne szenvedjen.“

Ez az orgánikus — evolucionális — dinamikus folyamat szemben a *mechanikus-forradalmi* s egyúttal *statikus* gondolattal. Ugyanis a *statikus* gondolat csak az adott helyzetet, azaz a birtoknak egy meghatározott időben való elosztását nézi s hogy azután mi történik, azzal nem törődik; a *forradalmár* mindent a fejetetejére akar erőszakosan állitani; mig a *mechanikus* gondolat hivei a javaknak igazságosabb és jobb elosztását úgy képzelik el, hogy az anyagi egyenlőséget kigondolt tervek kaptafájára huzva teremtsék meg.

A körlevél a dolgokat másképp látja. Világosan számol a jelen helyzettel. S látja, hogy azt meg kell feltétlenül változtatni, de nem szabad szétrobbantani. *Egy természetes kibontakozás folyamatát kell meginditani és azt úgy irányitani, hogy a mai csődből igazságosabb és emberibb társadalmi formák közé vezessen.* A gazdasági és társadalmi élet mostani berendezése úgy alakitandó, hogy az fokozatosan létrehozza a magántulajdonnak arányosabb és igazságosabb birtoklását s a „szociális haladás nyomán folyton szaporodó vagyonnak“ is az egyes emberek és osztályok közt való helyes s a földi javak rendeltetésének megfelelő megoszlását.

A tőke és a munka elvont fogalmai mögött élő embertömegek vannak. Ezeknek a tényezőknek az összedolgozásából származó javak elosztásának helyes értékelése társadalom-gazdasági szempontból tehát rendkivül fontos. *A javak állandó özönéből, melyet a gazdasági termelés létrehoz, úgy kell mindkét félnek részesülnie, hogy a mostani igazságtalan vagyonmegoszlást a természetes folyamat kiküszöbölje, egészségesebb állapotokat hozzon létre és azt állandósitsa,* mert a társadalom békéje és rendje tartósan csak úgy biztositható, ha a különböző néprétegek aránylagos részüket a jövő terméséből is megkapják.

„A társadalmi igazságosságnak ez a törvénye tiltja, hogy egyik osztály a másikat a haszonrészesedésből kizárja.“

S a körlevél ezek után külön-külön szól a két osztályhoz: *a tőkéshez és a munkáshoz.* Nem általánosit az egyik esetben sem, de leplezetlenül megmondja az igazságot. *„A gazdagok osztálya“,* vagy legalább is annak egy iránytszabó része természetszerű állapotnak tartja, hogy ő az anyagi javak birtokában kényelemben és gondtalanul él s

„vagyonának nyugodt élvezetében azt tartja a dolog helyes rendjének, hogy neki minden, a munkásnak semmi se jusson.“

Ez a tipus, sajnos, nem a képzelet szülötte, az életből is jól ismerős. Istennel, állammal, társadalommal békében van addig, mig kivánsága szerint mennek a dolgok, de mihelyt valami másként történik, azonnal lázadozik. Azt tartja, hogy az isteni és a földi törvényhozónak is első és egyetlen kötelessége az ő polgári személyes igényeinek kielégitése.

A másik oldalon a *proletártömegek* állanak. A tapasztalat elég gyakran mutatja, hogyha valakit jogaiban megsértettek, annak védelmét nem az igazságos állapot helyreállitásával, hanem az ellenkező véglettel, sokszor bizony egy másik igazságtalansággal kisérli meg. A munkásság kétségtelenül égbekiáltó igazságtalanságokat szenvedett, de a társadalmi rend őszinte akarása megköveteli annak a bevallását is, hogy a

„szenvedélyesen izgatott szegények osztálya jogérzékében és jogának keresésében egyoldaluvá vált.“

Ez az egyoldaluság vezette a proletár-tömeget ahhoz a másik véglethez, hogy

„mindent mint állitólag kezeinek munkáját magának igényel és kivétel nélkül minden nem munkával szerzett vagyont és jövedelmet, nem tekintve annak fontosságát és szerepét a köz javára, egyedül mint ilyent támad és eltörlendőnek mond.“

Itt különösen az u. n. munkanélküli-jövedelem a botránykő még jóérzésü keresztények szemében is. S ha az ember az ilyen jövedelemmel rendelkező osztályoknak sokszor esztelen pazarlását látja, nem csoda, ha jóérzésének a tiltakozásával ez ellen fellázad s annak létjogosultságát tagadja. A körlevél nem is veszi ezeket

védelembe, mert ezek szégyenteljes magatartását és emberietlen életmódját se nem helyeselheti, sem azzal közösséget nem vállalhat, de az elvek igazsága mellett — még a rosszakaratu félremagyarázás veszélyének kitéve is — pálcát kell törnie. A munkanélküli jövedelem lehet igazságtalan és vissza lehet vele élni, de a jogosultságát bizonyos esetekben nem szabad elvitatni. Jövedelmek, mint a házbér és haszonbér lehetnek jogosultak, de lehetnek igazságtalanok, uzsorajövedelmek. S a mai társadalom-gazdasági rendben a munkanélküli jövedelmek legtöbbször ilyenek. A proletár tömegek és a tőkések osztálya közötti áthidalhatatlan nagy szakadékot épen ezek ásták meg. Ezt elítéli súlyosan és az igazságtalanságok jóvátételét sürgeti, de kénytelen kimondani, hogy *a magántulajdon, mint ilyen lehet jövedelemforrás.*

Nem egyedül a munka az, ami jövedelemre jogosit, hanem a magántulajdon is. A magántulajdon, mint ilyen munka nélkül is épugy lehet jövedelmi forrás, mint a munka tőke nélkül. S amikor más adja a munkát (személyes termelő tényezőt) és más a tőkét (dologi termelő eszközöket), a közösen végrehajtott gazdasági termelés hozamából mindkettőt megilleti a külön-külön meghozott teljesitményüknek megfelelő rész. A jogos rész kiszámitásához ez az általános irányelv. Ennek elfogadása nélkül megegyezés nem jöhet létre. Mig a két tényező egymást tagadja, egymás szerzési jogcimeit kiüresiteni akarja, csak a harc fog kettőjök között állandósulni, de egészséges megoldáshoz nem jutnak el.

„Nem hallgatjuk el, hogy egyesek ebben a tárgyban helytelenül és alaptalanul idézik szent Pál mondását: aki nem dolgozik, ne is egyék.“

Mint minden új apostola a világnak, úgy a magántulajdonból munka nélkül származó jövedelem jogosultságának a tagadói is állitásuknak igazságát a Szentirással is próbálják bizonyitani. De elég az idézett helyett összefüggésében és eredeti szövegében megnézni. Ott igy van: „Mert mikor nálatok voltunk is, azt hagytuk nektek, hogy aki nem akar dolgozni, ne is egyék“. A lustákról, a naplopókról szól, akik tudnának dolgozni és nem teszik. Megvannak a képességeik s hagyják berozsdázni. Magukat fenn tudnák tartani s másokon élősködnek.

A szentirási hely igaz értelmezését adva, a körlevél ezen fejezetének záró sorai nem összegezik az eddigi vizsgálódás eredményét, hanem határozottan a felé a jobb társadalmi állapot felé mutatnak, melyet a tőke és munka együttesen termelt gyümölcseinek igazságos elosztása kell, hogy hozzon a *dinamikus-evolucionális- organikus* folyamaton keresztül:

„Mindenki kapja meg a maga részét a közjavakból. Oda kell hatni, hogy a teremtett javak elosztása a közjó és a szociális igaz-

ságosság kivánalmaival összhangba hozassék, mert ma azt a kevésszámu túlgazdag és a vagyontalanok beláthatatlan tömegei közt fennforgó ellentét megzavarta."

KÖVETKEZIK:

A proletárok megváltása.

VÁZLAT ÉS ADATOK.

A magántulajdon szerepe a középkorival szemben megváltozott. Átvette a tőke szerepét s leigázta az embert azért, mert az embernek a társadalomról alkotott felfogásában olyan gyökeres eltolódások állottak elő, amelyek lassanként összetörték a társadalmi rend természetes kereteit is. *Megváltozott az emberek világnézete s vele együtt a társadalmi és gazdasági berendezkedés is.* A varázsige a szabadság jelszava lett minden téren. Akinek pénze, tőkéje volt, vállalkozásokba, üzemek alapításába kezdett. Az üzlet és vagyongyüjtés erkölcsi korlátait az Isten-nélküli világnézet már eltávolította, lehetett gazdagodni minden úton s kihasznált tömegek hulláján keresztül is. Az erősebb elnyomhatta a gyöngébbet. S az eredmény az volt, hogy az általános jólét helyett egyesek kezében óriási vagyonok halmozódtak fel, mig a másik oldalon fenyegetően nőtt a tömegnyomor.

Mikor ebben a liberális társadalmi rendben egyre szaporábban mutatkoztak a rendszer káros hatásai és a visszaélések, *akadtak nemzetgazdászok, akik ezt a gazdasági rendszert védelembe vették, vagy elméletekkel azt igyekeztek megmagyarázni, hogy az egész termelési és gazdálkodási folyamat független az ember akaratától, változatlan természettörvények szerint történik s igy az abban történő igazságtalanságokért az ember nem is felelős.*

Érdemes az emberiségnek ezt az útját röviden végigjárni, mert erre a felfogásra és ezekre az időkre vonatkozik a szociális körlevél erős kitétele, hogy *„bizony sokáig túlsokat vett el magának a tőke".*

1. A keresztény filozófia a pogány magánjoggal szemben új jogrendszert alkotott. Az embernek mindenekelőtt azt kellett belátnia és elismernie, hogy a földnek minden teremtménye és minden anyagi jószága lényegében függőségi viszonyban áll az Istennel. Ennélfogva az ember nem bánhat egyéni tetszése szerint az anyagi javakkal sem. Sohasem támaszthat arra jogot, hogy a földi javakat elvonja azon cél szolgálatából, melyet Isten akarata kijelölt. *A földi javak elsődleges célja pedig Isten akarata szerint az,*

hogy azok az élet fenntartását szolgálják mindenki számára, aki az emberi nemhez tartozik. A középkor igyekezett is ezt megvalósítani.

Werner Sombart nemzetgazdász irja; „Szerettük a középkort a „sötét" jelzővel emlegetni, de ma már tudjuk, hogy a történelemnek alig van fényesebb szakasza. Mert azt a kort kell világosnak neveznünk, amelyikben egy központi örökérvényü eszme sugároz és világit be mindent. S a középkor ebben az örök fényben élte földi életét is. A jövő történetirója a mi korunkat, a büszke felvilágosodottság korát fogja sötétnek nevezni. Elszakadtunk az örök fény ősforrásától, kinzó, kaotikus sötétségben élünk."

Vogelsang irja: „A középkor hite az volt, hogy a föld az Istennek a tulajdona s az ember annak csak haszonélvezője. Senki sem abszolut ura a reábizott javaknak, hanem a saját javára forditott rész ellenszolgáltatásaképpen közre kell munkálnia a közösség javának és megtartásának érdekében."

2. *A liberális felfogás, mely a kapitálisztikus termelési rend kialakulásának szellemi alapfeltétele, feloldotta az embert az erkölcsi világrend törvényeinek kötelező ereje alól.*

Már a renaissance korában megkezdődik az ember eltávolodása Istentől és a keresztény erkölcsi rendtől. A pogány gondolat vonul be az általános felfogásba. — A reformáció nagy lökést ad szubjektivizmusával ahoz, hogy az autonóm független embertipus kifejlődjék. — A 18. század filozófiája eltünteti a vallásból a természetfölötti elemet. Isten a nyárspolgár Istene lesz, aki nem törődik azzal, hogy a polgár a földön hogy él, hogy gazdagszik, mit csinál (deizmus). — A felvilágosodottság [enciklopédisták, Rousseau, Voltaire] rohamot vezetnek a vallás és vallásos érzés még megmaradt alapjai ellen. — A keresztény világnézet tehát, ha nem is sikkadt el egészen, de ezen az úton s ezek hatása alatt elhalványodott s mint közéleti tényező, irányitó befolyásától megfosztatott.

3. *Ez a világnézet természetesen átment a gyakorlatba, a gazdasági és társadalmi élet terére is.* Gyakorlati élet és világnézet, mint az emberiség egész történelmének a folyamán, itt is elválaszthatatlanul kapcsolódik. S a magántulajdon zsarnoki, kapitálista szerepe a liberálizmusból született meg.

a) *Shmith Ádám* (1723—1790) volt az első, aki a liberálizmus elvét a közgazdaságtanban tudományos formába öntve, érvényrejuttatta. Szerinte a közjót leginkább az szolgálja, ha az emberek egyéni érdekeik szerint cselekedhetnek gazdasági téren, más szóval: a nemzetek anyagi boldogulásának az alapja az egyéni érdekek érvényesülésének teljes szabadsága, a teljes önrendelkezési jog a gazdasági élet területén.

b) *Malthus Robert* (1766—1834), mikor a nyomor egyre nőtt s a kapitálista kizsákmányoló gazdálkodás bűnei az elszegényitett tömegek nyomorában égre kiáltottak igazságért, a felelősség alól az embert egy légből kapott „természettörvénnyel" akarta felmenteni. Azt tanította (anélkül, hogy bizonyitotta volna), hogy a földön mindig több ember születik, mint amennyi számára élelmiszer van. Az emberek — irja — akadály nélkül, a geometriai haladvány arányában szaporodnak, tehát a következő arányban: 1—2—4—8—16—32—64 stb. Mig ugyanezen időben az élelmiszerek szaporodása csak az aritmetikai haladvány arányszámait mutatja: 1—2—3—4—5—6 stb. Úgy az Isten, mint a természet — tanítja ez a liberális társadalombölcselő — az élet asztalát csak egy bizonyos számu ember számára látja el teritékkel. A többi éhezik s ezen nem lehet segiteni. Legfeljebb aztán a nyomor, szegénység, éhinség, háboruk, betegségek stb. a többin végrehajtják a kegyetlen itéletet, megtizedelik.

c) *Ricardo Dávid* (1772—1823) folytatta a kapitálista felfogásnak további ilyenértelmü megalapozását. Elődei nyomán azt tanitotta, hogy a dolgozó nép

munkájának a hozadékából csak egy kisebb hányadot kaphat meg, mert a többi a gazdasági élet törvényei szerint a tőke s vele együtt a gazdasági folyamat fenntartására elengedhetetlenül szükséges.

d) Lassalle ugyanezt erősitette úgynevezett „vasszilárdságu“ bértörvényével: „az átlagos munkabér sohasem több annál, mint a mennyi egy népnél szokás szerint a tengődéshez és fajfenntartáshoz szükséges. A munkabér sohasem emelkedhetik tartósan ezen átlag fölé, mert különben a munkások kedvezőbb helyzete következtében szaporodnának a munkásházasságok, emelkednének a munkásházasságokból származó születések, szóval: gyarapodnék a munkásnépesség és ezzel együtt a kinálat a munkáskezekben, ami a munkabért megint lenyomná korábbi szinvonalára... Az átlagos munkabérnek egy nép körében szokásos lét- és fajfenntartási szükségletekre való korlátozása, ez az a vasszilárdságu és kegyetlen törvény, amely a munkabér terén mai viszonyok között uralkodik.“

4. A burzsoáziát ezek és hasonló tudományos érvelések megnyugtatták. Az önzés korlátai lehullottak. A tőke hízott s a tömegek szegényedtek, pl.:

a) Angliában egy ügyes batisztszövő munkás heti átlagos munkabére 1798-ban 21 és fél shilling volt Tisztességes megélhetéshez már akkor is kevés. Tiz esztendő múlva pedig 11 sh-re esett, mig az élelmiszerek ára ugyanabban az időben folyton emelkedett. 1812-ben már súlyos természetü lázadások voltak s az állapotokat Byron lord a parlamentben igy jellemezte: „Bejártam az ibériai félszigetet, voltam Törökország egynémely vidékén, amelyeken igazán nagy volt a nyomoruság, de soha a mohamedán uralomnak a legnagyobb zsarnoksága alatt sem láttam olyan kimondhatatlan nagy nyomoruságot, mint amilyent visszatérésem óta itt tapasztaltam“.

b) Néhány újabb adat, hogy a tőke hogy dolgozik és mit tarthat meg magának:

	Előállítási ár márkában	Eladási ár márkában
izzólámpa	0,10	1,50
porszivó	45,—	200,—
gramofon	12,—	120,—
gramofonlemez	0,35	3,50

Az „*Osram*“ izzólámpavállalat megvásárolt egy örökégő szabadalmat és megsemmisitette. A fontos az üzlet és nyereség s nem a fogyasztóközönség érdeke. — *Finger* bécsi tanár egyik előadásában mondta, hogy a *salvarsan* kilogramjának előállitási ára 200 márka, a gyár a gyógyszertárnak 8000 márkáért adja azzal a meghagyással, hogy ő 16,000 márkáért köteles továbbadni. Tehát az előállitási és eladási ár között 8000% van.

5. A profitembernek ez ellen a mindent elnyelő éhsége ellen támadt fel a mindennapi szűkös kenyérért is folyton harcoló, napról-napra a lét bizonytalanságával küzdő, elkeseredett munkás. Jogos követeléseiért indított harcában a szenvedélyek túlzásba hajtották. Meg kell értenie neki is, hogy a tőke a munkától nem választható külön. „Ugy a tőke munka nélkül, mint a munka tőke nélkül fenn nem állhat.“ A marxista propaganda még szenvedélyesen tiltakozik a körlevélnek ezen józan megállapitása ellen. A tömegek előtt úgy állitja be, mintha a pápa kizárólag a tőkések érdekeit akarná védelmezni, pedig csak elfogultság nélkül, az olcsó demagógia helyett tárgyilagosan bemutatja a gazdasági élet eme két tényezőjének valódi viszonyát. A minden áron való támadása a tőkének, annak minden formában

való tagadása jó lehet a kedélyek nyugtalanítására, az osztályharchoz szükséges gyűlölet ébrentartására, de engesztelhetetlenségével és túlzásaival éppen a védelembe vett proletárság helyzetének a jobbrafordulását, az igazságosabb társadalmi rend megvalósulását késlelteti s csak ujabb szenvedéseket készit elő minden réteg számára. Hogy a higgadt megitélés mennyire más, elég, ha felhozzuk egyik legnagyobb marxista tekintélynek, *Kautskynak* a véleményét, aki legutóbb a kapitalizmus jövőjéről már a következőket mondotta: *„…bebizonyitotta (a kapitalizmus) életképességét és alkalmazkodóképességét a legkülönbözőbb, sőt a legkétségbeesettebb helyzetekben és az ökonomiai elméletnek nincsenek érvei, melyek életerejét kétségessé tehetnék.*“ (Materialistische Geschichtsauffassung, 1927, II. 559. old.) Tehát a szenvedélyes tagadáshoz nincs kellő alap s nem is hasznos. A merev álláspont a békés megegyezés lehetőségét zárja el s csak a társadalmi nyugtalanságot állandósitja. De igaz marad, hogy az igazságtalanságokat a tőke követte el s az első lépést a megsértett rend helyreállítására neki kell megtennie. Neki szól a figyelmeztetés: *„Vét a törvény (a társadalmi igazságosság törvénye) ellen a gazdagok osztálya, ha vagyonának nyugodt élvezetében azt tartja a dolgok helyes rendjének, hogy neki minden, a munkásnak semmi se jusson“.*

Előző két röpiratunk:
I. A GAZDASÁGI ÉLET CÉLJA,
II. A MAGÁNTULAJDON
kapható a Majláth-Körnél, Kolozsvár, Egyetem-u. 10.

Az erdélyi katholikus magyarság napilapja az

„ERDÉLYI LAPOK“

Minden katholikus magyar ember az **Erdélyi Lapokat** olvassa!

Előfizetési dij egy hóra 70 Leu.
Megrendelési cim:
Oradea, Str. Regele Carol 5.

Nyomták a „Grafik-Rekord“ könyvnyomdában, Cluj-Kolozsvár,
Str. Universității 8. Telefon 11-65.